

Polski Uniwersytet w Wilnie został powołany do życia 28 sierpnia 1919 r. dekretem Józefa Piłsudskiego jako Uniwersytet Stefana Batoiego (Universitas Batoieana Vilmensis). Otwarcie uczelni nastąpiło 11 października 1919 r. Pierwszym rektorem mianowano prof. Michała M. Siedleckiego.

W początkach lipca 1920 r., tuż przed zajęciem Wilna przez bolszewików, część personelu imienia uniwersyteckiego ewakuowano do Warszawy i Poznania, a pozostały majątek ruchomy i nieruchomy pozostawiono pod opieką Ludwika Abramowicza. Po bitwie warszawskiej i klęsce armii czerwonej nad Niemnem oraz przejęciu Wilna przez wojska polskie 9 października 1920 r., powrócono do organizowania i odbudowy uniwersytetu.

Drugi rok działalności zaczął się z opóźnieniem, w listopadzie i grudniu prowadzono zapisy na studia; zajęcia wznowiono w połowie stycznia 1921 r. Normalny tok pracy Uniwersytetu rozpoczął się dopiero od roku 1921/1922. Uczelnia miała początkowo sześć wydziałów: humanistyczny, teologiczny, prawa i nauk

społecznych, sztuk pięknych, matematyczno-przyrodniczy (uzupełniony w 1922 r. o studia rolnicze) i lekarski z oddziałem farmaceutycznym. W roku 1937 studium rolnicze zostało przekształcone w Wydział Rolniczy (działał od kwietnia 1938). Liczba studentów w roku akademickim 1919/20 wynosiła zaledwie 547, lecz w roku 1939 było ich 3110. Kadre USB stanowili profesorowie pochodzący z całej Polski, wykształceni na europejskich i polskich uniwersytetach. Młodzież garnęła się do nauki, a miasto szanowało uniwersytet, który nawiązał do tradycji Uniwersytetu Wileńskiego. W roku 1919 otwarta została Biblioteka Uniwersytecka pełniąca przez wszystkie lata funkcje biblioteki publicznej miasta Wilna.

W początkach 1930 roku, w oparciu o kadre Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB, powstał przy USB Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej. Był największą placówką polską zajmującą się problematyką sowietologiczną. Przy Instytucie działała prywatna Szkoła Nauk Politycznych o profilu ściśle sowietologicznym i wschodnioznawczym. W latach kolejnych USB wzbogaciło się o Ogród Botaniczny (1921), Muzeum Etnograficzne (1925), Muzeum Przyrodnicze (1931) oraz Obserwatorium Astronomiczne (1936). Po roku 1936 podjęto starania o utworzenie Muzeum Pamiątek po Marszałku Józefie Piłsudskim, które miało się mieścić w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej. Uczelnia posiadała też kliniki w szpitalach miejskich i wojskowym na Antokolu oraz folwark Zakret, na którym realizowano praktykę studiów rolniczych. Prócz Polaków studiowali w Wilnie Żydzi, Rosjanie, Białorusini, Litwini, Niemcy i studenci innych nacji, którzy w roku 1939 stanowili prawie 30% ogólnej liczby. Życie organizacyjne młodzieży akademickiej grupowało się w stowarzyszeniach pomocowych, organizacjach politycznych, kołach naukowych, związkach i korporacjach akademickich. W listopadzie 1923 roku powołano na USB Zrzeszenie Kół Naukowych, które wydawało czasopismo „Alma Mater Vilnensis”. W końcu lat 30. działało na uczelni 70 stowarzyszeń akademickich, wśród których największymi były: Stowarzyszenie Bratniej Pomocy USB i Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Studentów Żydów USB. Młodzież akademicka skupiała się także w organizacjach kulturalno-towarzyskich. Studenci pochodzący z różnych części Rzeczypospolitej zakładali koła regionalne. Najliczniejszymi stowarzyszeniami były jednak konwenty i korporacje akademickie. Na USB działało 12 tego rodzaju organizacji.

Najwybitniejszym absolwentem USB był Czesław Miłosz, poeta, pisarz, wykładowca akademicki, laureat literackiej Nagrody Nobla (1980). Absolwentami USB byli także: Stanisław Cat-Mackiewicz (pisarz i publicysta), Wiktor Trościanko (pisarz, dziennikarz RWE), Paweł Jasienica (pisarz), Stanisław Świaniewicz (ekonomista), Juliusz Bardach (historyk prawa), Henryk Łowmiański (historyk), Józef Marcinkiewicz (matematyk), Wilhelmina Iwanowska (astronom), Leonid Żytkowicz (historyk), Antoni Basiński (chemik), Wiktor Sukiennicki (prawnik, ekonomista), Teodor Bujnicki (poeta), Henryk Niewodniczański (fizyk), Maria Znamierowska-Prüfferowa (etnolog).

Nie ominęły USB wydarzenia polityczne ogólnopolskie. We wrześniu 1939 r. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie był jedyną polską uczelnią, która podjęła działalność. Po zajęciu miasta przez wojska sowieckie, na mocy układu zawartego 10 października 1939 r. pomiędzy ZSSR a Republiką Litewską, Wileńszczyzna została inkorporowana do państwa litewskiego (Litwini wkroczyli do Wilna 28 października). Nowe władze pozwoliły działać USB do połowy grudnia 1939 r. 15 grudnia ostatni rektor – Stefan Ehrenkretz zakończył oficjalną działalność Uniwersytetu.

Znakomita większość ocalałej kadry naukowej, administracja i studenci repatriowani zostali do Torunia, gdzie powstawał nowy uniwersytet. Do Torunia pojechali m.in. rektor Władysław Dziewulski oraz Tadeusz Czeżowski, Jan Prüffer, Henryk Elzenberg, Janina Hurynowicz, Tymon Niesiołowski, Jerzy Hoppen, Konrad Górski, Wilhelmina Iwanowska, Stefan Srebrny i wielu innych, w tym bibliotekarze, a nawet woźni. Pierwszym rektorem UMK został twórca USB – prof. Ludwik Kolankowski. Uniwersytet Mikołaja Kopernika z dumą podkreśla ciągłość tradycji z wileńską Almae Matris.

Autorami wystawy są dr Anna Supruniuk i dr Mirosław A. Supruniuk, oprawę plastyczną przygotowała Kamila Solarska.

Organizatorzy: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Biblioteka Jagiellońska.